

Σύσταση CM/Rec(2010)5 της Επιτροπής Υπουργών των κρατών μελών σχετικά με μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου

(Υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 31 Μαρτίου 2010 κατά την 1081^η συνεδρίαση των Αναπληρωτών Υπουργών)

Η Επιτροπή Υπουργών, σύμφωνα με τους όρους του Άρθρου 15β του Καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης,

Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η επίτευξη μεγαλύτερης ενότητας μεταξύ των μελών του και ότι ο σκοπός αυτός μπορεί να επιτευχθεί, κατά κύριο λόγο, με κοινή δράση στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου,

Υπενθυμίζοντας ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου είναι οικουμενικά και ισχύουν για όλα τα άτομα και υπογραμμίζοντας συνεπώς τη δέσμευσή του να εγγυάται την ίση αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπων και την απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, σχέσης με εθνική μειονότητα, ιδιοκτησίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης, σύμφωνα με τη Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ETS αριθ. 5) (εφεξής: «η Σύμβαση») και τα πρωτόκολλά της,

Αναγνωρίζοντας ότι η μη διακριτική μεταχείριση από κρατικούς φορείς, όπως επίσης η λήψη θετικών κρατικών μέτρων για την προστασία από κάθε διακριτική μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων των μη κρατικών φορέων, είναι θεμελιώδη συστατικά του διεθνούς συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών,

Αναγνωρίζοντας ότι εδώ και αιώνες, οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι, οι αμφιφυλόφιλοι και οι διαφυλικόι υπόκεινται σε ομοφοβία, τρανσφοβία και άλλες μορφές μισαλλοδοξίας και διακρίσεων ακόμη και μέσα στην ίδια τους την οικογένεια - συμπεριλαμβανομένης ποινικοποίησης, περιθωριοποίησης, κοινωνικού αποκλεισμού και βίας - λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, και ότι πρέπει να ληφθεί συγκεκριμένη δράση προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αυτών των ατόμων,

Λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής: «το Δικαστήριο») και άλλων διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων που θεωρούν το σεξουαλικό προσανατολισμό απαγορευμένο λόγο διάκρισης και έχουν συμβάλει στην επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων των διαφυλικών ατόμων,

Υπενθυμίζοντας ότι σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, κάθε διαφορετική μεταχείριση – προκειμένου να μη χαρακτηριστεί διακριτική – πρέπει να έχει αντικειμενική και εύλογη αιτιολογία, δηλαδή να επιδιώκει ένα θεμιτό σκοπό και να χρησιμοποιεί μέσα που είναι ευλόγως ανάλογα προς τον επιδιωκόμενο σκοπό,

Λαμβάνοντας υπόψη την αρχή σύμφωνα με την οποία κανείς δεν μπορεί να επικαλεσθεί τις πολιτιστικές, παραδοσιακές ή θρησκευτικές αξίες αλλά ούτε και τους κανόνες της «επικρατούσας κουλτούρας» για να αιτιολογήσει το μισαλλόδοξο λόγο ή κάθε άλλη μορφή διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων των λόγων σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου,

Έχοντας υπόψη το μήνυμα της Επιτροπής Υπουργών προς τις διευθύνουσες επιτροπές αλλά και άλλες επιτροπές που εμπλέκονται στη διακυβερνητική συνεργασία του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ίσα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων των λεσβίων, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των διαφυλικών, που υιοθετήθηκε στις 2

Ιουλίου 2008, καθώς επίσης τις σχετικές συστάσεις,

Έχοντας κατά νου τις συστάσεις που έχει εκδώσει από το 1981 η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, όπως και τη Σύσταση 211 (2007) του Κογκρέσου των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την «ελευθερία του συνέρχεσθαι και την ελευθερία έκφρασης των λεσβιών, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των διαφυλικών ατόμων».

Εκτιμώντας το ρόλο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ως προς την παρακολούθηση της κατάστασης των λεσβιών, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των διαφυλικών στα κράτη μέλη όσον αφορά τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου,

Λαμβάνοντας υπόψη την κοινή δήλωση 66 κρατών στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών τη 18^η Δεκεμβρίου 2008, όπου κατήγγειλαν τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, όπως φόνους, βασανιστήρια, αυθαίρετες συλλήψεις και «στέρξη οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην υγεία»,

Υπογραμμίζοντας ότι οι διακρίσεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου μπορούν να καταπολεμηθούν με μέτρα που στοχεύουν, τόσο εκείνους που υφίστανται τέτοιες διακρίσεις ή αποκλεισμό, όσο και το γενικότερο πληθυσμό.

Συνιστά στα κράτη μέλη:

1. να εξετάσουν την ισχύουσα νομοθεσία και λοιπά μέτρα, να προβούν σε αναθεώρησή τους, να συλλέξουν και να αναλύσουν τα σχετικά δεδομένα προκειμένου να ελέγξουν και να επανορθώσουν κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου,
2. να διασφαλίσουν ότι τα νομοθετικά και λοιπά μέτρα θεσπίζονται και εφαρμόζονται αποτελεσματικά για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, να διασφαλίσουν το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών, και να προωθήσουν την ανεκτικότητα προς όφελός τους,
3. να διασφαλίσουν ότι τα θύματα των διακρίσεων είναι ενήμερα και έχουν πρόσβαση σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα ενώπιον εθνικής αρχής, και ότι τα μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων, συμπεριλαμβάνουν, όπου κρίνεται αναγκαίο, κυρώσεις για παραβιάσεις και διατάξεις για επαρκή αποζημίωση των θυμάτων των διακρίσεων,
4. να χρησιμοποιούν ως κατευθυντήριες γραμμές στη νομοθεσία, τις πολιτικές και τις πρακτικές τους τις αρχές και τα μέτρα που περιλαμβάνονται στο παράρτημα της παρούσας Σύστασης,
5. να διασφαλίσουν ότι θα λάβουν τα απαραίτητα μέτρα και δράσεις προκειμένου η παρούσα Σύσταση, συμπεριλαμβανομένου του παραρτήματός της, να μεταφραστεί και να διαδοθεί όσο το δυνατόν ευρύτερα.

Παράρτημα στη Σύσταση CM/Rec(2010)5

I. Δικαίωμα στη ζωή, την ασφάλεια και την προστασία από τη βία

A. «Εγκλήματα μίσους» και άλλα κρούσματα μισαλλοδοξίας

1. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν αποτελεσματικές, άμεσες και αμερόληπτες έρευνες για τις φερόμενες υποθέσεις εγκλημάτων και άλλων αδικημάτων, όπου υπάρχει εύλογη υποψία ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή η ταυτότητα φύλου του θύματος αποτέλεσαν κίνητρο για το δράστη. Οφείλουν περαιτέρω να διασφαλίσουν ότι δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη διερεύνηση αυτών των εγκλημάτων και αδικημάτων όταν φέρονται ότι τελέστηκαν από όργανα καταστολής ή άλλα πρόσωπα που δρουν με επίσημη ιδιότητα, και ότι οι υπεύθυνοι αυτών των πράξεων οδηγούνται στη δικαιοσύνη και, όταν απαιτείται, τιμωρούνται προκειμένου να αποφευχθεί η αιμωρησία.

2. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι κατά την επιμέτρηση της ποινής, η προκατάληψη έναντι του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου, ως κίνητρο, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ως επιβαρυντική περίπτωση.

3. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα θύματα και οι μάρτυρες των «εγκλημάτων μίσους» και άλλων αδικημάτων με κίνητρο το μίσος λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου ενθαρρύνονται να καταγγέλλουν αυτά τα εγκλήματα και αδικήματα. Γι' αυτό το λόγο, τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι οι δομές των αρχών επιβολής του νόμου, συμπεριλαμβανομένου του δικαστικού συστήματος, κατέχουν τις απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες για να αναγνωρίσουν τέτοια εγκλήματα και αδικήματα, αλλά και να προσφέρουν στα θύματα και τους μάρτυρες την κατάλληλη βοήθεια και υποστήριξη.

4. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια όλων των ατόμων που βρίσκονται σε φυλακές ή των οποίων η ελευθερία έχει περιοριστεί με άλλους τρόπους, συμπεριλαμβανομένων των λεσβιών, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των διαφυλικών, και κυρίως να λάβουν προστατευτικά μέτρα κατά σωματικών επιθέσεων, βιασμού και άλλων μορφών σεξουαλικής κακοποίησης, είτε τελούνται από συγκρατούμενους, είτε από το προσωπικό. Τα μέτρα πρέπει να λαμβάνονται έτσι ώστε να προστατεύουν και να σέβονται επαρκώς την ταυτότητα φύλου των διαφυλικών ατόμων.

5. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι τα σχετικά δεδομένα συλλέγονται και αναλύονται ως προς την πρόληψη και τη φύση της διάκρισης και της έλλειψης ανεκτικότητας λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, και ιδίως όσον αφορά τα «εγκλήματα μίσους» και τα κρούσματα μισαλλοδοξίας που σχετίζονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου.

B. «Μισαλλόδοξος λόγος»

6. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να καταπολεμήσουν όλες τις μορφές έκφρασης, συμπεριλαμβανομένων των μέσων ενημέρωσης και του διαδικτύου, που μπορεί εύλογα να θεωρηθεί ότι παροτρύνουν, προπαγανδίζουν ή προωθούν το μίσος ή άλλες μορφές διακρίσεων κατά λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών. Τέτοιος «μισαλλόδοξος λόγος» πρέπει να απαγορεύεται και να καταγγέλλεται δημόσια οπουδήποτε κι αν εμφανίζεται. Όλα τα μέτρα πρέπει να σέβονται το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης σύμφωνα με το Άρθρο 10 της Σύμβασης και της νομολογία του Δικαστηρίου.

7. Τα κράτη μέλη οφείλουν να εγείρουν την επίγνωση των δημόσιων αρχών και δημόσιων θεσμών σε όλα τα επίπεδα των αρμοδιοτήτων τους να απέχουν από δηλώσεις, ιδιαιτέρως σε μέσα ενημέρωσης, οι οποίες μπορεί εύλογα να κατανοηθούν ως νομιμοποίηση αυτού του μίσους ή των διακρίσεων.

8. Οι δημόσιοι λειτουργοί και άλλοι εκπρόσωποι του κράτους πρέπει να ενθαρρύνονται στην

προώθηση της ανεκτικότητας και στο σεβασμό των δικαιωμάτων των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών όταν εισέρχονται σε διάλογο με σημαντικούς εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των μέσων ενημέρωσης, των φορέων αθλητισμού, των πολιτικών οργανώσεων και των θρησκευτικών κοινοτήτων.

II. Ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι

9. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν, σύμφωνα με το Άρθρο 11 της Σύμβασης, ότι το δικαίωμα για ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι μπορεί να ασκηθεί αποτελεσματικά χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Ιδιαίτερα, οι διοικητικές διαδικασίες που εισάγουν διακρίσεις, όπως η υπερβολική τυπολατρία για την καταχώρηση και την πρακτική λειτουργία σωματείων, πρέπει να αποτρέπονται και να καταργούνται. Πρέπει επίσης να ληφθούν μέτρα για την αποτροπή της κατάχρησης νομικών και διοικητικών διατάξεων, όπως αυτές που σχετίζονται με απαγορεύσεις που βασίζονται στη δημόσια υγεία, τη δημόσια ηθική και τη δημόσια τάξη.

10. Η πρόσβαση στη δημόσια χρηματοδότηση των μη κυβερνητικών οργανώσεων πρέπει να διασφαλίζεται χωρίς διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

11. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για την αποτελεσματική προστασία των υπερασπιστών των δικαιωμάτων των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών εναντίον του μίσους και της εχθρότητας την οποία μπορεί να υφίστανται, ακόμη κι όταν φέρεται να τελείται από δημόσιους λειτουργούς, προκειμένου να τους επιτρέπεται να διεξάγουν ελεύθερα τις δραστηριότητές τους, σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης περί βελτίωσης της προστασίας των υπερασπιστών των δικαιωμάτων του ανθρώπου και προώθησης των δράσεών τους.

12. Τα κράτη μέλη οφείλουν να εγγυώνται ότι ζητείται επαρκώς η συνδρομή των μη κυβερνητικών οργανώσεων για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών κατά τη θέσπιση και εφαρμογή μέτρων που μπορεί να έχουν επιπτώσεις στα δικαιώματα αυτών των ατόμων.

III. Ελευθερία έκφρασης και ειρηνικής συνάθροισης

13. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι, σύμφωνα με το Άρθρο 10 της Σύμβασης, το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης ασκείται αποτελεσματικά χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της λήψης και μετάδοσης ενημέρωσης για θέματα που σχετίζονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου.

14. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο για να διασφαλίσουν ότι το δικαίωμα στην ελευθερία ειρηνικής συνάθροισης που προβλέπεται από το Άρθρο 11 της Σύμβασης θα ασκείται αποτελεσματικά, χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

15. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι οι αρχές επιβολής του νόμου λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να προστατεύσουν τους συμμετέχοντες σε ειρηνικές διαδηλώσεις υπέρ των δικαιωμάτων των λεσβιών, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των διαφυλικών από κάθε παράνομη απόπειρα διατάραξης ή παρεμπόδισης της αποτελεσματικής απόλαυσης του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και στην ειρηνική συνάθροιση.

16. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να αποτρέψουν περιορισμούς στην αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων της ελευθερίας της έκφρασης και της ειρηνικής συνάθροισης που απορρέουν από την κατάχρηση νομικών ή διοικητικών διατάξεων, για

παράδειγμα για λόγους δημόσιας υγείας, δημόσιας ηθικής και δημόσιας τάξης.

17. Οι δημόσιες αρχές σε κάθε επίπεδο οφείλουν να ενθαρρύνονται να καταδικάζουν δημόσια, και κυρίως στα μέσα ενημέρωσης, κάθε παράνομη παρέμβαση στο δικαίωμα των ατόμων και ομάδων ατόμων να ασκούν την ελευθερία της έκφρασης και της ειρηνικής συνάθροισης, ιδίως όταν αφορά τα δικαιώματα των λεσβιών, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των διαφυλικών.

IV. Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

18. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι θα καταργηθεί κάθε νομοθεσία που εισάγει διακρίσεις ποινικοποιώντας τις ομόφυλες σεξουαλικές πράξεις μεταξύ συναινούντων ενηλίκων, όπως και κάθε διαφορά όσον αφορά την ηλικία συναίνεσης για ομόφυλες και ετερόφυλες σεξουαλικές πράξεις. Θα πρέπει, επίσης, να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλιστεί ότι η ποινική νομοθεσία που, λόγω της διατύπωσής της, μπορεί να οδηγήσει σε διακριτική εφαρμογή, είτε θα καταργηθεί, είτε θα αναθεωρηθεί, είτε θα εφαρμοστεί κατά τρόπο που είναι συμβατή με την αρχή της μη διάκρισης.

19. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι τα προσωπικά δεδομένα που αναφέρονται στο σεξουαλικό προσανατολισμό ή στην ταυτότητα φύλου ενός ατόμου δεν συλλέγονται, αποθηκεύονται ή άλλως χρησιμοποιούνται από δημόσιες αρχές, συμπεριλαμβανομένων ιδίως των δομών επιβολής του νόμου, εκτός κι αν κάτι τέτοιο κριθεί αναγκαίο για την επιδίωξη συγκεκριμένου θεμιτού και νόμιμου σκοπού. Τα τηρούμενα αρχεία που δεν συμβαδίζουν με αυτές τις αρχές πρέπει να καταστρέφονται.

20. Πρέπει να εξετάζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα οι προϋποθέσεις, συμπεριλαμβανομένων των αλλαγών στο σώμα, για τη νομική αναγνώριση της αλλαγής φύλου, προκειμένου να αποφεύγονται εκείνες που είναι καταχρηστικές.

21. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να εγγυηθούν την πλήρη νομική αναγνώριση της αλλαγής φύλου ενός ατόμου σε όλες τις πτυχές της ζωής του, ιδίως καθιστώντας εφικτή την αλλαγή του ονόματος και του φύλου στα δημόσια έγγραφα με σύντομο, διαφανή και προσβάσιμο τρόπο. Τα κράτη μέλη οφείλουν, επίσης, να διασφαλίσουν, εφόσον κριθεί απαραίτητο, την αντίστοιχη αναγνώριση και αλλαγές από μη κρατικούς φορείς όσον αφορά σημαντικά έγγραφα, όπως εκπαιδευτικά ή εργασιακά πιστοποιητικά.

22. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν ότι από τη στιγμή που ολοκληρωθεί η αλλαγή φύλου και αναγνωριστεί νόμιμα σύμφωνα με τις παραγράφους 20 και 21, τότε διασφαλίζεται το δικαίωμα των διαφυλικών ατόμων να παντρεύονται με άτομο του αντίθετου φύλου.

23. Όπου το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει δικαιώματα και υποχρεώσεις σε ανύπαντρα ζευγάρια, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι αυτά εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις, τόσο σε ομόφυλα, όσο και σε ετερόφυλα ζευγάρια, συμπεριλαμβανομένων των συνταξιοδοτικών παροχών και δικαιωμάτων ενοικίασης του επιζώντος συντρόφου.

24. Όπου το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει τις καταχωρημένες σχέσεις μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι το νομικό καθεστώς, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους είναι ισοδύναμα με τα αντίστοιχα των ετερόφυλων ζευγαριών σε ανάλογη κατάσταση.

25. Όπου το εθνικό δίκαιο δεν αναγνωρίζει δικαιώματα ή υποχρεώσεις για τις ομόφυλες καταχωρημένες σχέσεις και τα άγαμα ζευγάρια, τα κράτη μέλη οφείλουν να εξετάζουν τη δυνατότητα να παρέχουν στα ομόφυλα ζευγάρια νομικά ή άλλα μέσα για να αντιμετωπίζουν τα

πρακτικά προβλήματα που σχετίζονται με την κοινωνική πραγματικότητα στην οποία ζουν από αυτήν την έλλειψη νομικής αναγνώρισης, χωρίς καμία απολύτως διάκριση έναντι των ετερόφυλων ζευγαριών.

26. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί το πρωταρχικό κριτήριο για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν τη γονική μέριμνα ή κηδεμονία ενός παιδιού, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι τέτοιες αποφάσεις θα λαμβάνονται χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

27. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί το πρωταρχικό κριτήριο για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν την υιοθεσία, τα κράτη μέλη των οποίων το εθνικό δίκαιο επιτρέπει την ατομική τεκνοθεσία, οφείλουν να διασφαλίσουν ότι ο νόμος εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

28. Όπου το εθνικό δίκαιο επιτρέπει τις θεραπείες υποβοηθούμενης αναπαραγωγής σε άγαμες γυναίκες, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι η πρόσβαση σε τέτοιες θεραπείες δεν ενέχει διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

V. Εργασία

29. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν την κατοχύρωση και εφαρμογή κατάλληλων μέτρων που επιτρέπουν την αποτελεσματική προστασία κατά διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου στο χώρο της εργασίας και απασχόλησης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Αυτά τα μέτρα πρέπει να καλύπτουν τους όρους πρόσβασης στην εργασία, τις προαγωγές, τις απολύσεις, τις αμοιβές και άλλες εργασιακές συνθήκες, συμπεριλαμβανομένης της αποτροπής, καταπολέμησης και τιμωρίας της παρενόχλησης και άλλων μορφών θυματοποίησης.

30. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στην παροχή αποτελεσματικής προστασίας στο δικαίωμα της ιδιωτικότητας των διαφυλικών ατόμων στο πλαίσιο της εργασίας, ιδιαίτερα όσον αφορά τις αιτήσεις εργασίας, ώστε να αποτρέπεται η άσχετη διάδοση του ιστορικού του φύλου τους ή το πρώην όνομά τους στον εργοδότη και τους άλλους εργαζομένους.

VI. Εκπαίδευση

31. Λαμβάνοντας, ιδιαιτέρως, υπόψη τα υπερέχοντα συμφέροντα του παιδιού, τα κράτη οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα νομοθετικά και λοιπά μέτρα, απευθυνόμενα προς το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους μαθητές, ώστε να διασφαλίζεται ότι το δικαίωμα στην εκπαίδευση θα ασκείται αποτελεσματικά και χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Αυτό περιλαμβάνει ιδιαίτερα τη διασφάλιση του δικαιώματος των παιδιών και νέων στην εκπαίδευση σε ένα ασφαλές περιβάλλον, χωρίς βία, εκφοβισμό, κοινωνικό αποκλεισμό ή άλλες μορφές διακριτικής και ταπεινωτικής μεταχείρισης που συνδέονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου.

32. Λαμβάνοντας, ιδιαιτέρως, υπόψη τα υπερέχοντα συμφέροντα του παιδιού, πρέπει να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα σε όλα τα επίπεδα για να προωθηθεί η αμοιβαία ανεκτικότητα και ο σεβασμός στα σχολεία, ανεξάρτητα από το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Συνεπώς, θα πρέπει να παρέχονται αντικειμενικές πληροφορίες σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, για παράδειγμα στα σχολικά προγράμματα και το εκπαιδευτικό υλικό, και να δίνονται σε μαθητές και φοιτητές οι απαραίτητες πληροφορίες, προστασία και υποστήριξη προκειμένου να μπορέσουν να ζήσουν σύμφωνα με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους. Περαιτέρω, τα κράτη μέλη οφείλουν να καταρτίσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές ισότητας και ασφάλειας στο σχολείο καθώς και σχέδια δράσης, ενώ παράλληλα οφείλουν να διασφαλίσουν την πρόσβαση σε επαρκή εκπαίδευση κατά

των διακρίσεων, διδακτικά βοηθήματα ή προγράμματα βοήθειας. Τέτοια μέτρα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα δικαιώματα των γονέων για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

VII. Υγεία

33. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα νομοθετικά και λοιπά μέτρα για να διασφαλίσουν ότι το υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας ισχύει για όλους χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Πρέπει να λάβουν ιδιαίτερα υπόψη τους τις ειδικές ανάγκες των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών στην κατάρτιση εθνικών προγραμμάτων υγείας συμπεριλαμβανομένων μέτρων καταπολέμησης των αυτοκτονιών, μελετών για την υγεία, προγραμμάτων ιατρικής επιμόρφωσης, σεμιναρίων κατάρτισης και επιμορφωτικού υλικού, καθώς, επίσης, στον έλεγχο και την αξιολόγηση της ποιότητας των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης.

34. Κατάλληλα μέτρα πρέπει να λαμβάνονται προκειμένου να αποφεύγεται η κατηγοριοποίηση της ομοφυλοφιλίας ως αρρώστιας, σύμφωνα με τα πρότυπα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας.

35. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα διαφυλικά άτομα έχουν επαρκή πρόσβαση στις κατάλληλες υπηρεσίες αλλαγής φύλου, συμπεριλαμβανομένης ψυχολογικής, ενδοκρινολογικής και χειρουργικής εμπειρογνώσις στον τομέα της υγείας των διαφυλικών, χωρίς να πρέπει να υποβάλλονται σε παράλογες προϋποθέσεις. Κανένα άτομο δεν πρέπει να υποβάλλεται σε διαδικασίες αλλαγής φύλου χωρίς τη συναίνεσή του.

36. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα νομοθετικά και λοιπά μέτρα για να διασφαλίσουν ότι όλες οι αποφάσεις, που περιορίζουν το κόστος που καλύπτεται από την ασφάλιση υγείας για διαδικασίες αλλαγής φύλου, είναι νόμιμες, αντικειμενικές και ανάλογες.

VIII. Στέγαση

37. Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα που να διασφαλίζουν ότι η πρόσβαση σε επαρκή στέγαση θα εφαρμόζεται αποτελεσματικά και θα αφορά εξίσου όλα τα άτομα, χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Τέτοια μέτρα πρέπει να αποσκοπούν ιδιαίτερα στην προστασία έναντι εξώσεων για λόγους διάκρισης και να εγγυώνται ίσα δικαιώματα για την απόκτηση και διατήρηση κυριότητας ακινήτων και άλλης ιδιοκτησίας.

38. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στον κίνδυνο έλλειψης στέγης που αντιμετωπίζουν οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι, οι αμφιφυλόφιλοι και οι διαφυλικοί, συμπεριλαμβανομένων νέων ατόμων και παιδιών που ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα ευπαθή στον κοινωνικό αποκλεισμό, ακόμη κι από τις ίδιες τις οικογένειές τους. Ως προς αυτό, οι αντίστοιχες κοινωνικές υπηρεσίες πρέπει να παρέχονται στη βάση μίας αντικειμενικής αξιολόγησης των αναγκών κάθε ατόμου, χωρίς διακρίσεις.

IX. Αθλητισμός

39. Η ομοφοβία, η τρανσφοβία και οι διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου στον αθλητισμό, είναι - όπως ο ρατσισμός και οι άλλες μορφές διακρίσεων - μη αποδεκτές και πρέπει να καταπολεμούνται.

40. Οι αθλητικές δραστηριότητες και εγκαταστάσεις πρέπει να είναι προσβάσιμες σε όλους χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Πρέπει να λαμβάνονται επαρκή μέτρα για την πρόληψη, αντιμετώπιση και τιμωρία της χρήσης υβριστικής γλώσσας με αναφορά στο σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου στις αθλητικές εκδηλώσεις ή

γύρω από αυτές.

41. Τα κράτη μέλη οφείλουν να ενθαρρύνουν το διάλογο και να υποστηρίζουν τους αθλητικούς ομίλους και τα σωματεία οπαδών στην προώθηση δραστηριοτήτων συνειδητοποίησης που αφορούν τις διακρίσεις κατά λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών στον αθλητισμό, και στην καταδίκη εκδηλώσεων μισαλλοδοξίας σε βάρος τους.

X. Δικαίωμα αίτησης ασύλου

42. Σε περιπτώσεις όπου τα κράτη μέλη έχουν σχετικές διεθνείς υποχρεώσεις, οφείλουν να αναγνωρίζουν ότι ο δικαιολογημένος φόβος δίωξης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου μπορεί να αποτελεί έγκυρο λόγο χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα και ασύλου βάσει του εθνικού δικαίου.

43. Τα κράτη μέλη οφείλουν ιδίως να διασφαλίσουν ότι οι αιτούντες άσυλο δεν απελαύνονται σε χώρα όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία τους ή αντιμετωπίζουν κίνδυνο βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

44. Οι αιτούντες άσυλο πρέπει να προστατεύονται από κάθε πολιτική ή πρακτική διακρίσεων για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Θα πρέπει ιδίως να ληφθούν κατάλληλα μέτρα για να αποτραπεί ο κίνδυνος σωματικής βίας, συμπεριλαμβανομένης σεξουαλικής κακοποίησης, λεκτικής βίας ή άλλων μορφών παρενόχλησης σε βάρος αιτούντων άσυλο που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους, και να διασφαλίζεται η πρόσβασή τους σε πληροφόρηση σχετικά με την ιδιαίτερη κατάστασή τους.

XI. Εθνικές δομές δικαιωμάτων του ανθρώπου

45. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι στις εθνικές δομές για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου έχει δοθεί η ευρύτερη δυνατή εντολή για την αντιμετώπιση διακρίσεων που άπτονται του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου. Πρέπει να είναι ιδίως σε θέση να προβαίνουν σε συστάσεις για νομοθεσία και πολιτικές, να αυξάνουν την ευαισθητοποίηση του γενικότερου κοινού, καθώς επίσης - στο μέτρο που προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο - να εξετάζουν ατομικές καταγγελίες σχετικά με τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, και να προσφεύγουν στο δικαστήριο ή να συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες.

XII. Πολλαπλές διακρίσεις

46. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να λάβουν μέτρα για να διασφαλιστεί ότι οι νομικές διατάξεις του εθνικού δικαίου που απαγορεύουν ή αποτρέπουν τις διακρίσεις παρέχουν επίσης προστασία κατά των διακρίσεων για πολλαπλούς λόγους, συμπεριλαμβανομένου του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου. Οι εθνικές δομές για τα δικαιώματα του ανθρώπου πρέπει να έχουν ευρεία εντολή προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν τέτοια ζητήματα.